

Impact Factor: 5.479

ISSN 2181-9505

Doi Journal 10.26739/2181-9505

Philosophy and Life

FALSAFA VA HAYOT • ФИЛОСОФИЯ И ЖИЗНЬ

Special
Issue 1

2022

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI VAZIRLAR MAHKAMASI
HUZURIDAGI IMOM BUXORIY XALQARO
ILMIY-TADQIQOT MARKAZI
O'ZBEKISTON FALSAFA JAMIYATI

Международный научно-
исследовательский центр
Имам Бухари при Кабинете
Министров Республики Узбекистан
Философское общество Узбекистана

Imam Bukhari International
Research Center under the
Cabinet of Ministers of the
Republic of Uzbekistan
Philosophical Society of Uzbekistan

FALSAFA VA HAYOT XALQARO JURNAL

1 MAHCYCS CON

ФИЛОСОФИЯ И ЖИЗНЬ МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ
СПЕЦИАЛЬНЫЙ НОМЕР 1

PHILOSOPHY AND LIFE INTERNATIONAL JOURNAL
SPECIAL ISSUE 1

Jurnal bir yilda 4
marta nashr qilinadi.

Журнал выходит
4 раза в год.

The journal is published
4 times in a year.

ISSN: 2181-9505
DOI: 10.26739/2181-9505

2022

FALSAFA VA HAYOT XALQARO JURNAL

№SI-1 (2022) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9505-2022-SI-1>

Tahrir kengashi:

Abdildina, R.J. — Qozog'iston FA akademigi, f.f.d., professor

Askarov, T.A. — Qirg'iziston FA akademigi, f.f.d., professor

Bazarbayev, J. — O'zbekiston FA akademigi, f.f.d., professor

Bashimov, V.V. — Turkmaniston milliy ta'lim instituti direktori

Werner Bush — dunyo professorlari uyushmasi exs prezidenti DSc, professor (Germaniya)

Mamedzade, I.R. — Azarbayjon FA Falsafa va sotsiologiya instituti direktori, f.f.d., professor

Morevedge, P. — AQSH dunyo olimlari departamenti raisi, DSc, professor

Nisanbayev, A.N. — Qozog'iston FA akademigi, f.f.d., professor

Skarantino, L.M. — Jahon falsafa jamiyatlari federatsiyasi prezidenti, DSc, professor, (Italiya)

Smirnov, A.V. — Rossiya FA akademigi, Rossiya FA "Falsafa" instituti direktori, Rossiya Falsafa Jamiyati prezidenti, f.f.d., professor (Rossiya)

Tursunov, A. — Tojikiston FA akademigi, f.f.d., professor (Tojikiston)

Tsuy Veyxan — Xitoy ijtimoiy fanlar Akademiyasi vitse-prezidenti, DSc, professor, (Xitoy)

Chumakov, A.N. — Rossiya FA Falsafa instituti professori, f.f.d., (Rossiya)

Muassislar:

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Imom al Buxoriy xalqaro ilmiy - tadqiqot markazi

O'zbekiston falsafa jamiyati
OOO tadqiqot.uz

Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiyasi komissiyasi rayosatining qarori bilan maxsus jurnallar ro'yxatiga kiritildi. 2018-yil 29-dekabrda 260/7 sonli bayonnoma

Ro'yxatga olinganligi haqidagi 1175 sonli guvohnoma O'zbekiston matbuot va axborot agentligi tomonidan 20.02.2018 yilda berilgan.

Bosh muharrir:

Shermuhamedova, N.A., — f.f.d., professor (O'zbekiston)

Bosh muharrir o'rinbosari:

Muhamedova, Z.M., — f.f.d., professor (O'zbekiston)

Mas'ul muharrir:

Safayeva, S.X., — f.f.n., dotsent (O'zbekiston)

Tahrir hay'ati:

Allahyarova, T. — f.f.d., professor (Azarbayjon)

Andirjanova, G.A., — s.f.d., professor (Qozog'iston)

Abasov, A. S. — f.f.d., professor (Azarbayjon)

Ahamer, G. — PhD, professor (Avstriya)

B.K. Santosh Kukreja, — DSc, professor (Hindiston)

Bodio Todeush, — s.f.d., professor (Polsha)

Bilalov, M. I., — f.f.d., professor (Rossiya)

Berna, A., — PhD, professor (Turkiya)

Vefa Tashdelen, — f.f.d., professor (Turkiya)

Gabitov, T. X. — f.f.d., professor (Qozog'iston)

Guseynov, S. — f.f.d., professor (Azarbayjon)

Gezalov, A.A., — f.f.n., professor (Rossiya)

Ivatova, L.M., — s.f.d., professor (Qozog'iston)

Kurmangaliyeva, G.K., — f.f.d., professor (Qozog'iston)

Lazarevich, A.A., — f.f.n., professor (Belorussiya)

Muzaffarov, M. — f.f.d., professor (Tojikiston)

Morevedge, R. — DSc, professor (AQSH)

Naushanbayeva, A., Hakimogli, — PhD filol., professor (Turkiya)

Olatunji Felix. O. — DSc., professor (Nigeriya)

Paxruddinov, Sh. I., — s.f.d., professor (O'zbekiston)

Sadikova, N.N., — f.f.d., professor (Tojikiston)

Saifnazarov, I.S., — f.f.d., professor (O'zbekiston)

Sergeyev, M.Y., — PhD, professor (AQSH)

Telebayev, G.T., — f.f.d. professor (Qozog'iston)

To'rayev, B. O., — f.f.d., professor (O'zbekiston)

Urmanbetova, J.K., — f.f.d., professor (Qirg'iziston)

Chjan Baychun, — f.f.d., professor (Xitoy)

Shadmonov, Q.B., — f.f.d., professor (O'zbekiston)

Fishier, A. — f.f.d., professor (Fransiya)

Yaxshilikov, J. — f.f.d., professor (O'zbekiston)

Yaskevich, Y.S., — f.f.d., professor (Belorusiya)

Ilmiy kotib:

Mahkamov, U. (O'zbekiston)

Musahhihlar:

Xidirov, M.T., (O'zbekiston)

Hamdamova, S. (O'zbekiston)

Madiyorova, V. (O'zbekiston)

Saurov, R.R., (O'zbekiston)

ФИЛОСОФИЯ И ЖИЗНЬ МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ

№SI-1 (2022) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9505-2022-SI-1>

Редакционный совет:

Абдильдина, Р. Ж. - академик НАН Казахстана, д.ф.н., профессор

Аскарров, Т. А. - академик АН Киргизистана, д.ф.н., профессор

Базарбаев, Ж. - академик АН Узбекистана, д.ф.н., профессор

Башимов, В. В. - директор национального института образования Туркменистана

Вернер Буш. - экс президент всемирной ассоциации профессоров, доктор философских наук, профессор, (Германия)

Мамедзаде, И. Р. - д.ф.н., профессор, директор института “Философии и социологии” АН Азербайджана

Мореведж, П. - DSc. профессор, руководитель GSP США

Нысанбаев, А.Н. - академик АН Казахстана, д.ф.н., профессор

Скарантино, Л. М. - президент всемирной федерации философских обществ д.ф.н., профессор (Италия)

Смирнов, А. В. - академик АН России, директор института Философии АН России, президент РФО, д.ф.н., профессор (Россия)

Турсунов, А. - академик АН Таджикистана, д.ф.н., профессор

Цуй Вэйхан - Вице-президент Института философии КАОН, д.ф.н., профессор (Китай)

Чумаков, А. Н. - проф. РАН, д.ф.н., (Россия)

Учредители:

Международный научно-исследовательский Центр Имама аль Бухари при Кабинете Министров Республики Узбекистан
Философское общество Узбекистана,
ООО tadqiqot.uz

Решением Высшей аттестационной комиссии при Кабинете Министров Республики Узбекистан введен в список специальных журналов. 2018 год 29 декабрь протокол №260/7

Регистрационное свидетельство №1175 выдано 27.02.2018 агенством по печати и информации Узбекистана

Главный редактор:

Шермухамедова, Н. А. - д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Заместитель редактора:

Мухамедова, З. М. - д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Ответственный редактор:

Сафаева, С. Х. - к.ф.н., доцент (Узбекистан)

Редакционная коллегия:

Аллахярова, Т. - д.ф.н., профессор (Азербайджан)

Андиржанова, Г. А. - д.п.н., профессор (Казахстан)

Абасов, А. - д.ф.н., профессор (Азербайджан)

Ахамер, Г. - PhD, профессор (Австрия)

В.К.Сантош Кукреджа. - PhD, профессор (Индия)

Бодио Тодеуш. - д.п.н., профессор (Польша)

Билалов, М. И. - д.ф.н., профессор (Россия)

Берна, А. - PhD.- профессор (Турция)

Вефа Ташделен - д.ф.н., профессор (Турция)

Габитов, Т. Х. - д.ф.н., профессор (Казахстан)

Гусейнов, С. -д.ф.н., профессор (Азербайджан)

Гезалов, А.А. - к.ф.н., профессор (Россия)

Иватова, Л. М. - д.п.н., профессор, (Казахстан)

Курмангалиева, Г. К. - д.ф.н., профессор (Казахстан)

Лазаревич, А А - к.ф.н., профессор (Беларусия)

Музаффаров, М. - д.ф.н., профессор (Таджикистан)

Мореведж, Р. — DSc, профессор (США)

Наушабаева, А., Хекимоглы - PhD, профессор (Туркия)

Олатунжи Феликс О. — DSc, профессор (Нигерия)

Пахруддинов, Ш.И. - д.п.н., профессор (Узбекистан)

Садикова, Н. Н. - д.ф.н., профессор (Таджикистан)

Саифназаров, И.С. - д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Сергеев, М. Ю. - PhD, профессор (США)

Телебаев, Г.Т. - д.ф.н., профессор (Казахстан)

Тураев, Б.О. - д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Урманбетова, Ж. К. - д.ф.н., профессор (Киргизистан)

Чжан Байчун - д.ф.н., профессор (Китай)

Шадманов, К.Б. - д.ф.н. профессор (Узбекистан)

Фишлер, А. - д.ф.н., профессор (Франция)

Яхшиликов, Ж. - д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Яскевич, Я.С. - д.ф.н., профессор (Беларуссия)

Ученый секретарь:

Махкамов, У. (Узбекистан)

Корректоры:

Хидиров, М.Т. (Узбекистан)

Хамдамова, С. (Узбекистан)

Мадиярова, В. (Узбекистан)

Сауров, Р.Р. (Узбекистан)

PHILOSOPHY AND LIFE INTERNATIONAL JOURNAL

№SI-1 (2022) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9505-2022-SI-1>

Editorial Council:

Abdildina, R.J. - academician AS of Kazakhstan, doctor of philos. sciences, professor
Askarov, T.A. - academician AS of Kyrgyzstan, doctor of philos. sciences, professor;
Bazarbaev, J. - academician AS of Uzbekistan, doctor of philos. sciences, professor
Bashimov B.B. - director of national Institute of education of Turkmenistan
Werner Bush - President of the World Association of Professors, DSc, professor (Germany)
Mamedzade, I.R. - director of Institute “Philosophy and sociology” AS of Azerbaijan doctor of philosophical sciences, professor
Morewedge, P. - Editor-in-Chief; IGDE, DSc, professor USA
Nysanbaev, A.N. - academician AS of Kazakhstan, doctor of philos. sciences, professor
Scarantino, L.M. - President of International Federation of Philosophical societies, professor of philosophy and politics of culture, (Italy)
Smirnov, A.V. - Academician of the Academy of Sciences of Russia, Director of the Institute of Philosophy of the Academy of Sciences of Russia, President RFS, doctor of philos. sciences, professor (Russia)
Tursunov, A. - academician of the ASc of Tajikistan, doctor of philos. sciences, professor
Tsui Weihan - vice-President of the Institute of Philosophy CAAS, doctor of philos. sciences, professor (China)
Chumakov, A.N. - professor RAN doctor of philos. sciences (Russia)

Founders:

Imam al Bukhari International Research Center under the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan Philosophical Society of Uzbekistan OOO tadqiqot.uz

By the decision of the Higher Attestation Commission under the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan entered into the list of special journals. 2018 December 29 Protocol №260 / 7

The registration certificate № 1175 was issued on February 27, 2018 by the Uzbek Agency for Press and Information

Editor-in-Chief

Shermukhamedova, N.A. - doctor of philos. sciences, professor (Uzbekistan)

Deputy Editor:

Mukhamedova, Z.M. - doctor of philos. sciences, professor (Uzbekistan)

Managing editor:

Safaeva, S.Kh. - Ph.D. philos., (Uzbekistan)

Editorial team:

Allahyarova, T. - doctor of philos. sciences, professor (Azerbaijan)

Andirjanova, G.A. - doctor of political sciences, professor (Kazakhstan)

Abasob, A. S. - doctor of philos. sciences, professor (Azerbaijan)

Ahamer G. - PhD, professor (Austria)

B.K. Santosh Kukredja, - PhD., professor (India)

Bodio Todeus. - doctor of political sciences, professor (Poland)

Bilalov, M.I. - doctor of philos. sciences, professor (Russiya)

Berna, A. - PhD., professor (Turkey)

Vefa Tashdelen. - doctor of philos. sciences, professor (Turkey)

Gabitov, T.H. - doctor of philos. sciences, professor (Kazakhstan)

Guseynov, S. - doctor of philos. sciences, professor (Azerbaijan)

Gezalov, A.A. - PhD. of philos., associate professor (Russia)

Ivatova, L.M. - doctor of political sciences., professor (Kazakhstan)

Kurmangaliyeva, G.K. - doctor of philos., professor (Kazakhstan)

Lazarevich, A. A. - PhD philos., professor (Belarus)

Morewedge, R. - doctor of philology, professor (USA)

Muzaffarov, M. - doctor of philos sciences, professor (Tajikistan)

Naushanbaeva, A., Hakimogli. - PhD. philos., professor (Turkey)

Olatunji, Felix.O. - DSc, professor (Nigeriya)

Pakhrudinov, Sh.I. - doctor of political sciences, professor (Uzbekistan)

Sadikova, N.N. - doctor of philos. sciences, professor (Tajikistan)

Saifnazarov, I.S. - doctor of philos. sciences, professor (Uzbekistan)

Sergeev, M.Yu. — PhD, philos., professor (USA)

Telebaev, G.T. - doctor of philos. sciences, professor (Kazakhstan)

Turaev, B.O. - doctor of philos. sciences, professor (Uzbekistan)

Urmanbetova, J.K. - doctor of philos. sciences, professor (Kyrgyzstan)

Zhang Baichun - doctor of philos. sciences, professor (China)

Shadmanov, Q. - doctor of philos. sciences, professor (Uzbekistan)

Fischler, A. - doctor of philos. sciences, professor (France)

Yaxshllikov, J. - doctor of philos. sciences, professor (Uzbekistan)

Yaskevich, Ya.S. - doctor of philos. sciences, professor (Belarus)

Scientific Secretary:

Mahkhamov, U. (Uzbekistan)

Correctors:

Khidirov, M.T. (Uzbekistan)

Hamdamova, S. (Uzbekistan)

Madiyorova, V. (Uzbekistan)

Saurov, R.R. (Uzbekistan)

1. Абдуллаев Сардор Туйчиевич ГЎЗАЛЛИККА ОИД ФАЛСАФИЙ ҚАРАШЛАРНИНГ ТИЗИМЛИ ТАҲЛИЛИ.....	8
2. Абдумажидова Хамида ВЛИЯНИЕ ИНТЕГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ НА АКТИВНОСТЬ СОЦИАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ.....	18
3. Ашурова Хуршида Сағдуллаевна МАХМУДХЎЖА БЕҲБУДИЙНИНГ МАЪНАВИЙ МЕРОСИ.....	26
4. Ahrorova Madina Rahmatovna O‘ZBEK MUMTOZ SHOIRLARI IJODIDA GENDER TENGLIGI MASALASI.....	33
5. Boltaev Farrukh Farhodovich THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS OF THE PHILOSOPHICAL ANALYSIS OF THE INTERACTION OF LANGUAGE, THOUGHT AND CULTURE IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION.....	40
6. Бозоров Мустафо Жабборович “МИГРАЦИЯ” ТУШУНЧАСИНИНГ ФАЛСАФИЙ ТАҲЛИЛИ.....	49
7. Каримов Соҳибназар Каримович РУҲИЙ ПОКЛИК ҲАҚИДАГИ ТАЪЛИМОТ ЁҲУД ТАСАВВУФ ФАЛСАФАСИДА КОМИЛ ИНСОН МАСАЛАСИ.....	57
8. Комилов Рўзи Рабиевич ЎЗБЕК ХАЛҚИ НИКОҲ МАРОСИМЛАРИНИНГ АХЛОҚИЙ ФУНКЦИЯЛАРИ.....	65
9. Мажитов Махмуд Абдимўмин ўғли ИЖТИМОЙ МУҲИТ - ШАҲС ШАКЛЛАНИШИ ЖАРАЁНИ ДЕТЕРМИНАНТИ СИФАТИДА.....	74
10. Махмудова Азиза Нугмановна ФУҚАРОЛИК ЖАМИЯТДА ҲУҚУҚИЙ ТАРБИЯНИНГ ЎРНИ.....	81
11. Меликова Мартаба Нумоновна ФИЛОСОФСКИЙ АНАЛИЗ ДУХОВНОГО НАСЛЕДИЯ АЛИШЕРА НАВОИ.....	88
12. Омонов Баходир Нуриллаевич ЭКОЛОГИК ГЛОБАЛЛАШУВ КОНТЕКСТИДА ЎЗБЕКИСТОНДАГИ ЭКОЛОГИК ВАЗИЯТДАГИ ЎЗГАРИШЛАР.....	95
13. Usmonova Laylo Rahmatullaevna THE EMOTIONAL IMPACT OF ORIENTAL MINIATURES AND ITS ROLE IN THE STUDY OF HUMAN AESTHETIC NEEDS.....	106
14. Фозилова Азиза Иноятиллаевна МИГРАЦИЯ ЖАРАЁНЛАРИНИНГ ЖАҲОН ИЛМ –ФАН ТАРАҚҚИЁТИДАГИ РОЛИ...	114
15. Холиқов Юнус Ортиқович ЎЗБЕКИСТОНДА МИЛЛАТЛАРАРО БАҒРИКЕНГЛИК ИНСОНПАРВАРЛИКНИНГ АСОСИЙ ТАМОЙИЛИ СИФАТИДА.....	120

16. Ҳамдамов Ислом Акрамович ИЛМ-ФАН ТАРҚАҚЎИТИДА МИРЗО УЛУҒБЕК ИЛМИЙ МЕРОСИ ВА “ЗИЖИ ЖАДИДИ ГУРАГОНИЙ” АСАРИНИНГ ТУТГАН ЎРНИ.....	128
17. Шерманов Исобек Чилмаматович БИОТЕХНОЛОГИК ЖАРАЁНЛАР ТАРАҚЎИТИДА МОДДИЙ ВА МАЪНАВИЙ ИШЛАБ ЧИҚАРИШ УЙҒУНЛИГИ МАСАЛАЛАРИ.....	135
18. Шеров Мансур Болтаевич ЎЗБЕКИСТОН ҲАРБИЙ ХИЗМАТЧИЛАРИДА КРЕАТИВ ТАФАККУРНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ ИЖТИМОИЙ-ФАЛСАФИЙ ЖИҲАТЛАРИ.....	144
19. Makhmudova Aziza Nugmanovna LEGAL-REGULATORY SYSTEM IN CIVIL SOCIETY CONTROL OF THE PROCESS OF LEGAL SOCIALIZATION OF INDIVIDUALS.....	149
20. Гонашвили Александр Сергеевич СОЦИАЛЬНО-ФИЛОСОФСКОЕ ПОНИМАНИЕ ЦЕННОСТЕЙ РУБЕЖА XIX И XX ВЕКОВ: СОЦИАЛЬНО-ИСТОРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ.....	155
21. Хаджиметов Бехзод Бахадирович ШАРҚ МИНИАТЮРА САНЪАТИДА ПОРТРЕТ ЖАНРИ.....	163
22. Pulatov Jaxongir Nazirovich ЖАМИАТ БАҲҚАРОР ТАРАҚҚИЙОТИНИ РИВОЛАНТИРИШДА FUQAROLIK ЖАМИАТИ ИНСТИТУТЛАРИНИНГ О’РНИ.....	169
23. Ашуров Шодмон Шаропович ҒАРБ ФАЙЛАСУФЛАРИНИНГ ИЖТИМОИЙ – ФАЛСАФИЙ ҚАРАШЛАРИДА ЖАМИАТ БАҲҚАРОРЛИГИ МАСАЛАЛАРИ.....	177
24. Ravshan Mardonov ZAMONAVIY TA’LIM FALSAFASI VA FALSAFIY ANTROPOLOGIYA: TUTASH MUAMMOLAR VA O’ZARO TA’SIR USULLARI.....	184
25. Эргашева Махбуба Хотамбековна ТАЪЛИМДА ИННОВАЦИОН ҒОЯЛАР КИРИБ КЕЛИШИДАГИ ХАОТИК ЖАРАЁНЛАР ҲАМДА ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА АТТРАКТОР ОМИЛИ.....	192
26. Эргашева Махбуба Хотамбековна ЗАМОНАВИЙ ТАЪЛИМ СИНЕРГЕТИК ТИЗИМ СИФАТИДА.....	201
27. Саидов Ихтиёр Мизрабович ВАТАНПАРВАРЛИК ТУЙҒУСИНИНГ МАЗМУН-МОҲИЯТИ ВА НАМОЁН БЎЛИШ ШАКЛЛАРИ.....	210
28. Хасанов Миршод Нўмонович ФОРОБИЙНИНГ ФАЛСАФИЙ МЕРОСИНИНГ ТУТГАН ЎРНИ.....	216
29. Elmuradova Surayyo TA’LIM JARAYONINI TASHKIL ETISHNING SHAXSIY EKZISTYENSIAL YONDASHUVINI IJTIMOIY-FALSAFIY Tahlili.....	227
30. Саидова Камола Усканбаевна ЛЮБОВЬ И НЕНАВИСТЬ КАК ДВЕ КРАЙНОСТИ СЕМЕЙНЫХ ОТНОШЕНИЙ.....	232

Elmuradova Surayyo
(O'zbekiston, Samarqand)

TA'LIM JARAYONINI TASHKIL ETISHNING SHAXSIY EKZISTYENSIAL YONDASHUVINI IJTIMOYIY-FALSAFIY TAHLILI

 <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.6589827>

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada, ta'lim tizimida bolalarni tarbiyalashning zamonaviy metodlarining afzalligi va ichki qobiliyatlarini namoyon qilishning muhimligi, dolzarbligi, ishlab chiqarish munosabatlari, rivojlanish hamda taraqqiyotni ta'minlashning muhim tomonlari ochib berilgan. Ijtimoiy-funksional yondashuv nuqtai nazaridan ta'lim ideologiya, siyosat, san'at, fan va boshqalar bilan bir qatorda ijtimoiy amaliyotlardan ta'limga shaxsiy-ekzistensial yondashuv bunda atrofda haqiqat bilan shaxsiy munosabatlarni o'zining sub'ektiv yashashi orqali shakllantirishi, shaxsiy-ekzistensial yondashuv o'zlashtirish sharoitlarini yaratishdan iborat ekanligi, unda bola birinchi navbatda o'zini "loyihalash" va "yaratish"ni o'rgananishining avzalligi yoritilgan.

Kalit so'zlar: Ta'lim, tarbiya, shaxs, shakllanish, o'z-o'zini anglash, mavjudlik, madaniyat, jamiyat, xulq-atvor, yetuklik, barkamollik, erkinlik, fikrlash.

Элмурадова Сурайё
(Узбекистан, Самарканд)

СОЦИАЛЬНО-ФИЛОСОФСКИЙ АНАЛИЗ ИНДИВИДУАЛЬНО-ЭКЗИСТЕНЦИАЛЬНОГО ПОДХОДА К ОРГАНИЗАЦИИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА

АННОТАЦИЯ

В данной статье раскрываются преимущества современных методов воспитания детей в системе образования и важность демонстрации внутренних способностей, востребованности, производственных отношений, важных аспектов развития и прогресса. С точки зрения социально-функционального подхода к образованию, наряду с идеологией, политикой, искусством, наукой и т. д., личностно-экзистенциальный подход к образованию от социальных практик Экзистенциальный подход заключается в создании условий для овладения, в которых ребенок сначала учится «конструировать» и «творить» себя.

Ключевые слова: образование, воспитание, личность, становление, самосознание, бытие, культура, общество, поведение, зрелость, совершенство, свобода, мышление.

Elmuradova Surayyo
(Uzbekistan, Samarkand)

SOCIO-PHILOSOPHICAL ANALYSIS OF THE INDIVIDUAL-EXISTENTIAL APPROACH TO THE ORGANIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS

ABSTRACT

This article reveals the advantages of modern methods of raising children in the education system and the importance of demonstrating internal abilities, demand, industrial relations, important aspects of development and progress. From the point of view of the social-functional approach to education, along with ideology, politics, art, science, etc., the personal-existential approach to education from social practices. The existential approach is to create conditions for mastery, in which the child first learns and "create" yourself.

Key words: education, upbringing, personality, formation, self-consciousness, being, culture, society, behavior, maturity, perfection, freedom, thinking.

KIRISH

Ta'lim madaniy fenomen sifatida insoniyat jamiyati shakllanishining ilk bosqichlaridayoq kishilarni hayotga va mehnatga tayyorlashning asosiy vositasi bo'lib kelgan. Endilikda bu tushuncha faqatgina o'qitish yoki tarbiya berishnigina emas balki, ishlab chiqarish munosabatlari, rivojlanish hamda taraqqiyotni ta'minlashning muhim shartiga aylanib bormoqda. Shu ma'noda bugungi kunda ta'lim muammolari ekzistensial pedagogikaning mavqeidan kelib chiqib ko'rib chiqilishi kerak, deya hisoblanmoqda. Bu esa mavjudlikning ma'no-mazmuniy masalalarini o'z tushunchalari markaziga qo'yadi, chunki bunday yondashuv ta'lim tizimining faoliyat ko'rsatish va ichki tuzilishi muammolarini eng chuqur, ontologik darajada aniqlashni ta'minlaydi.

MATERIALLAR VA METODLAR

Ushbu yondashuvga muvofiq, "ta'lim" va "ta'lim tizimi" tushunchalari biz tomonidan nafaqat ijtimoiy tuzumda rasman o'rnatilgan jamiyat jarayoni va quyi tizimi (uning doirasida ta'lim va tarbiyani tashkil etish bilan bog'liq maxsus turdagi insoniy munosabatlar amalga oshiriladigan) deb, balki nazariya sifatida talqin qilinadi. "Ta'lim" va "ta'lim tizimi" insoniyatning mavjud bo'lishini madaniy-ma'naviy fenomeni, hisoblanib uning mazmuni va mohiyati jamiyatning moddiy va madaniy taraqqiyoti darajasi bilan belgilanadi.

Ma'lumki, ta'lim tizimining birinchi bosqichi ya'ni umumiy o'rta ta'lim bolaning xulq-atvorini shakllantirish va jamiyatga moslashish jarayonida muhim ahamiyatlidir. Chunki bu davr insonda shaxs sifatida shakllanish jarayonlari kecha boshlaydi. Ijtimoiy-funksional yondashuv nuqtai nazaridan ta'lim ideologiya, siyosat, san'at, fan va boshqalar bilan bir qatorda ijtimoiy amaliyotlardan biri hisoblanadi. Uning doirasida shaxsga ma'lum ijtimoiy vakilliklar yuklatiladi va jamiyatning o'zi hamda faoliyat tizimlarining takrorlanishi va rivojlanishini ta'minlaydigan jamiyatning vazifasi sifatida talqin qilinadi. Ta'lim, shu nuqtai nazardan, avvalo, jamoaviylik maqsadlariga erishishi kerak bo'ladi.

Shuni ta'kidlash kerakki, zamonaviy ta'lim tizimida ushbu falsafiy konsepsiyaning radikal versiyasini takrorlash mumkin, unga ko'ra inson davlat va jamiyatning sog'lom ishlashi uchun zarur bo'lgan kichik tarkibiy qismi bo'lib hisoblanadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Ta'lim va uning asosiy vazifalari bugungi kunda utilitar falsafaning prizmasi orqali seziladi. Hozirgi vaqtda ta'limda bunday ijtimoiy-funksional yondashuv postmodern dunyoda texnik fikrlashning hukmronligi va texnokratik jamiyat qurishning aniq tendensiyalari bilan bog'langandir. Ta'lim, zamon talablariga javob beradigan "xizmat ko'rsatish sektori"ga aylanib bormoqdaki. Insonni jamiyat integratsiyasi uchun tayyorlash va uning ijtimoiy-professional salohiyatini oshirish bilan shug'ullanib qolmoqda.

Ya'ni, bu professional yo'nalish masalasi butun ta'lim jarayonining asosiy nuqtasidir. Biz bunday ijtimoiy-amaliy ta'lim yo'nalishini falsafiy-antropologik yondashuv doirasida shaxsiy-ekzistensial yo'nalish bilan taqqoslaymiz. Bu o'z navbatida ekzistensializm falsafasiga asoslangan bo'lib, ta'limning maqsadi sifatida tanlov va harakat orqali o'z qadriyatlarini yaratadigan, o'z haqiqatini belgilaydigan insonning individual o'ziga xosligini rivojlantirishga yunaltiradi. G'arb

faylasuflaridan quyidagilar K. Jaspers, M. Xaydegger, J.-P. Sartre, O. Bolnov, A. Camus, J. Ortega i Gasset, G. Marsel, Ye. Levinas, N. A. Berdyayev, L. I. Shestovlar tomonidan G'arb ta'lim falsafasiga muvofiq bu yo'nalishning dolzarbligi qayd etilgan[7].

Ta'lim maqsadini shaxsiy-ekzistensial tushunish orqali bolani o'zining yashirin qobiliyatlarini oshkor qilishiga yordam berish, o'zini dunyoda namoyon qilishi (nafaqat jamiyatda!), balki o'zini ichki xisto'yg'ularini anglagan xola shaxs sifatida tushunish (faqat bosh harf bilan) va uni "universal shaxs" sifatida tarbiyalash ishlari amalga oshiriladi.

Ta'limning ijtimoiy jihatdan umumlashtiruvchi ya'ni ijtimoiy-funksional yondashuvlar va individual differensiv bu (falsafiy va antropologik yondashuv) tomonlari o'rtasida tafovut bo'lishi mumkin. Chunki, ta'lim dialektik tarzda rivojlanib boradigan ichki ziddiyatlar jarayonidir. Ammo, ta'limning ijtimoiy va individual missiyalarining dialekti, tadqiqotchilar jamiyatning, insonning, davlatning va ta'limning o'zini tizim, jarayon va natija sifatida ko'p qirrali va murakkabligini hisobga olmaganligina, hal qilib bo'lmaydigan ziddiyat shakliga ega bo'ladi.

Aslida ta'limga shaxsiy-ekzistensial yondashuv shaxsni jamiyatdan umuman ozod qilmaydi va jamiyatga qarshi chiqarmaydi. **Masalan, K. Jaspers va O. Bolnovlar "ekzistensial jamoa" qurilishini mamnuniyat bilan qabul qilishadi, unda ekzistensial mavjudlik har bir lahzada erishiladi va uning a'zolaridan birontasi ham uning qurbongohiga haqiqiy mavjudligini qo'ymaydi [1, s. 78-79].** Bu shunchaki bolani jamiyatda mavjud bo'lishga tayyorlash va uning an'anaviy qadriyatlarini hamda qarashlarining andozasi bo'yicha qabul qildiradigan "ta'lim-tarbiya iqlimini" yaratish haqida emas, balki bola o'zini, dunyoni tushunishi va anglashini o'zligida tushinadi.

Bunda atrofdagi haqiqat bilan shaxsiy munosabatlarini o'zining sub'ektiv yashashi orqali shakllantiradi. Shaxsiy-ekzistensial yondashuv ana shunday o'zlashtirish sharoitlarini yaratishdan iborat bo'lib, unda bola birinchi navbatda o'zini "loyihalash" va "yaratish"ni o'rganadi. M.I.Ro'zxov ekzistensial pedagogika ob'ekti sifatida bolaning o'z hayotidagi voqeaga sub'ektiv munosabatini, ushbu hodisani mavzu - pedagogik qo'llab-quvvatlash sifatida tanlab olishni taklif etadi. Shu bilan birga, ekzistensial pedagogikaning bosh prinsiplari, uning fikriga ko'ra, insonning o'zini o'zi rivojlantirish, axloqiy o'z-o'zini tartibga solish, psixologik to'siqlarni bartaraf etish, vaziyatni haqiqiylashtirish va ijtimoiy "irodalilik" prinsipi hamdir [8, s. 37-38].

O'rta umumiy ta'lim sohasidagi eng samarali texnika, bizning fikrimizcha, o'quv-tarbiya jarayonida bola uchun "tanlash imkoniyatlari"ni modellashtirishdir. Masalan: o'qituvchi butun sinfga bir xil mashqlar to'plami emas, balki uy vazifalarining bir nechta variantlaridan o'ziga eng mos bo'lganini mustaqil ravishda tanlashni taklif qiladi. Bu murakkablik darajasi bilan farq qiladi yoki turli xil fikrlash turlariga ham e'tibor qaratish imkonini beradi. Bu tanlovning mikro vaziyatiga shartli misoldir. E'tibor bering, biz bolaga o'quv jarayonida mutlaq erkinlik berish haqida gapirmayapmiz: ustoz va yordamchi vazifasini bajaradigan va talabalarga nisbatan avtoritar pozitsiyada bo'lmagan o'qituvchi bola uchun ma'lum bir joyni cheklaydi, uning ichida shaxsiy tanlov uchun potensial mavjud. Asta-sekin, bola ulg'ayishi, sinfdan sinfga ko'chib o'tishi bilan bu "potensial va tanlov erkinligi maydoni" kengayib boradi, ya'ni oddiy tanlov holatlari tobora murakkablashib boradi.

Shunday qilib, ekzistensializmning asosiy tushunchalaridan biri ta'lim jarayonida loyihalashtirilgan: "... ekzistensializmga ko'ra har bir inson o'z mavjudligiga egalik qiladi va unga mavjud bo'lish uchun to'liq mas'uliyat yuklaydi"[6]. Bundan shuni tushunamizki, nafaqat bolani mustaqil tanlov qilishga o'rgatish, balki o'z tanloviga mas'ul bo'lishi ham muhimdir. Tanlov erkinligi amalga oshirilgan yoki aytilgan ishlar uchun keyingi mas'uliyat hissining bolada shakllanishi uchun mas'uliyat sifatida ham ko'rinadi, ya'ni uning o'z hayot yo'lini yaratishi, o'zini shakllantirish uchun yetarli bo'lgan erkinlikni anglatadi.

Ijtimoiy-funksional yondashuvga ko'ra bola uchun erkinlik imkoniyat sifatida tushuniladi. Bunday nuqtai nazar XVIII asrda fransuz ma'rifatparvari J.J.Russo tomonidan targ'ib qilgan ta'lim-tarbiya metodlariga ma'lum darajada mos keladi: u o'z erkinligini qadrlash va himoya qila oladigan bunday insonni tarbiyalash, ya'ni buning uchun mas'uliyatni o'z zimmasiga olish muhimligini ta'kidlagan edi.

XX asrga kelib mashhur italyan pedagogi M. Montessorining -duch kelgan vaziyatidan kelib chiqib, bolalarni o'qitish va tarbiyalash metodikasini ishlab chiqdi. Bu bola shaxsining tabiiy va to'liq rivojlanishi hamda shakllanishi asosiy shartlardan biri hisoblanadi. Zero, tanlash muammosi hayotni yaratish, bola tomonidan uning mohiyati va mavjudligini yaratish momentini keltirib chiqaradi (chunki, "Inson o'z loyihasidan boshqa narsa emas balki inson o'zini anglagan darajada mavjud bo'ladi"[7]).

Ta'lim bosqichlarini yakunlovchi falsafiy xulosa yesa quyidagicha bo'ladi: "...insonda ijod va ijodkorlik birlashgan, insonda material, qoldiq, ortiqchalik, loy, axloqsizlik, bema'nilik, tartibsizlik kabi salbiy tushunchalar ham mavjud, shunga qaramasdan insonda ijodkorlik, yaratuvchanlik, bunyodkorlik ham mavjuddir...". Shuningdek, "... inson tabiat yoki evolyutsiya tomonidan yaratilgan emas". U yaratilmoqda. Doimiy ravishda, qayta-qayta tarixda o'zining ishtiroki, individual sa'y-harakatlari bilan yaratilgan. Uning bu uzluksiz ijodi unga oynadek tasvirlanib ko'rsatish orqali namoyon bo'ladi. O'zi "Xudoning surati va o'xshashi"ning ramzi hisoblanadi. Ya'ni, inson shunday mavjudotki, uning paydo bo'lishi doimiy ravishda yangilanib boradi[4, s.138], deb tushuntirib berishga harakat qiladi.

Bugungi kunda, bizning fikrimizcha, an'anaviy ta'limning ba'zi samarasiz va eskirgan elementlaridan hali to'liq tozalanmagan monolog rejimidagi o'quv jarayoni - umumiy o'rta ta'limda ham, oliy ta'limda ham amalga oshirilmoqda. Bunda o'qituvchi mutlaq haqiqat va solihlik tashuvchisi sifatidagi pozitsiyada so'z yuritadi. Biz eng maqbul va insonparvar ta'lim jarayoni deb, topadigan holat - bu o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi, har tomonlama o'zaro erkin munosabatlar bo'lib bu dialogik muloqotdir.

Biz ta'limni inson madaniyatining ajralmas unsuri bo'lgan - inson mavjudligi fenomenlaridan biri deb hisoblasak, uning tabiati o'zining dialogik xarakterida immanent ekanligini tan olmaslikka imkon yo'q: ya'ni, ta'lim bu monolog emas, balki dialogdir. O'z-o'zini tashkillashtirish va mavjudlik holati bunda muhim rol o'ynaydi, shaxsiy misol, hayot tarzi va haqiqiy nutq kishini o'z shaxsiyati haqida o'ylashga majbur qiladi[3].

Boshqalar bilan muloqotda insonning haqiqiy mavjudligi rivojlanadi. Jamoaviy ong holatida bola o'zini olomonning bir qismi, deb o'ylashga odatlanib qoladi. O'zi bilan o'zidan tashqari o'rtasidagi chegaralar yo noaniq, yoki umuman aniqlanmay qoladi. Bolada tanlov erkinligi ham, rivojlangan mas'uliyat hissi ham, o'z hayotidagi ijodkorlik haqida xabardorlik ham jamoaviy ong tarbiyalanuvchilarida shakllana olmaydi.

Ta'lim jarayonini tashkil etishning shaxsiy-ekzistensial yondashuvining yana bir afzalligi shundaki, ijtimoiy-funksional yondashuvdan farqli o'laroq, bolaning "bilim, ko'nikma, qobiliyat" darajasi va dunyoqarashida qadriyatli-emotsional shakllanish hamda voqelikka munosabati ham birgalikda kechishi sodir bo'ladi.

Bu asosiy va ahamiyatli holatdir, chunki "tarbiyachi o'qituvchining bilish va axloqiy normalarni bolaning ongiga "kiritishga" bo'lgan har qanday urinishi, ularni o'zlashtirish uchun bolaning o'z faolligini chetlab o'tishi, sog'lom aqliy va axloqiy rivojlanish asoslarini, uning shaxsiy xususiyatlari va sifatlarini ta'lim-tarbiyasini puchga chiqaradi"[8, s. 192]. Boshqacha qilib aytadigan bo'lsak, dunyo va bu haqda bilimlar bolaga birgalikda yashashning shaxsiy tajribasi va qo'shilish hissi orqali oshkor bo'lishi kerak, chunki agar bola ajratilgan holatda bo'lsa, "quruq" faktlar, hayot haqidagi nazariy ma'lumot oqimi o'qituvchi tomonidan turli mavzu bloklari doirasida uzatiladi, u holda sub'ektiv-hissiy qayta o'zlashtirish lahzasi amalga oshmaydi. Bola yashashi, his-tuyg'u, birga yashash orqali dunyoni va shu bilan birga o'zini chindan ham kashf qilishi va idrok yetishi mumkin. Hind faylasufi va pedagogi D. Krishnamurti postulatsiya qilganidek: "O'z hayotini abstrakt, nazariy jihatdan tushunib bo'lmaydi. Hayotni bilish o'zini tushunish demakdir, bu ta'limning alfa va omegasidir. Ta'lim, aslida, o'z-o'zini anglashdir"[2, s. 53] deb tushuntiradi.

XULOSA, umuman olganda, bugungi kunda ta'lim ijtimoiy taraqqiyotning va tafakkur uchun kurashning muhim omiliga aylangan. Shuning uchun ta'lim jarayonini tashkil etishning turli-tuman yondashuvlarini ilmiy-nazariy tahlil qilish hamda falsafiy tadqiqotlar doirasiga keng kirib bormoqda. Endilikda, shaxsiy-ekzistensial yondashuvini mazmun mohiyatini yoritib berish va uni ta'lim jarayonlarda qo'llay olish ham g'oyat muhim ahamiyat kasb etadi, deb hisoblaymiz.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Больнов О. Ф. Философия экзистенциализма. – СПб.: Лань, 1999. – 224 с.
2. Кришнамурти Д. Образование и смысл жизни / пер. с англ. Б. Андрущенко. – М.: ИД «София», 2003. – 192 с.
3. Лукацкий М. А. Описательная, объяснительная и предсказательная функции современной педагогической науки. – М.: ФГНУ ИТИП РАО, ИЭТ, 2014. – 300 с.
4. Мамардашвили М. К. Как я понимаю философию. – М.: Прогресс, 1990. – 366 с.
5. Ницше Ф. По ту сторону добра и зла. / пер. с нем. Ю. Антоновского, Е. Соколовой. – СПб.: Азбука, Азбука-Аттикус, 2014. – 544 с.
6. Ниязбаева Н. Н. Педагогика: экзистенциальные основания // Медицина и образование в Сибири. – 2007. – № 2. – С. 10.
7. Полянкина С. Ю. Проблемы философии образования в глобализирующемся мире // Человек в мире. Мир в человеке: актуальные проблемы философии, социологии, политологии и психологии: материалы XV междунар. науч.-практ.
8. Ашурова Х.С. Самарқанд жадидлари маънавий меросининг ёшлар ҳаётий позициясини шакллантиришидаги ўрни. Philosophy and life international journal №SI-1 (2021) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9505-2021-SI-1>
9. Ashurova Khurshida. ISSUES OF THE DEVELOPMENT OF HUMAN CAPITAL IN THE TEACHINGS OF SAMARKAND JADIDS. Special Issue on Fostering Human Resilience-Catalyst for Management, Science and Technology (Oct. 2021). Vidyabharati International Interdisciplinary Research Journal (Special Issue) ISSN 2319-4979.
10. Bozorov M. IDEAS OF HUMANITY IN CENTRAL ASIAN SUFIS. International Journal of Psychosocial Rehabilitation, Vol. 24, Issue 10, 2020
11. ISSN: 1475-7192/ 2887- 2892-p.
12. Martaba Melikova. Towards A Philosophical Analysis Of Alisher Navoi’s Heritage. Jour of Adv Research in Dynamical & Control Systems, Vol. 12, Issue-06, 2020. 1112- 1116-p.
13. Martaba Melikova. THE CONCEPT OF A HARMONICALLY DEVELOPED PERSONALITY IN THE SPIRITUAL HERITAGE OF ALISHER NAVOI. European Journal of Research volume 5 issue 1 2020 pages 29-33.29-33-p.
14. Kubaeva Sh.T. Innovative mentality and thought in civilization development: as the driving force for economic growth// European Journal of Research. Vienna, Austria, №7-8 2018. – P. 92-97. (ИМПАКТ ФАКТОР: 5.088 IFS 3,8/ UIF 2,7).
15. Шоира Кубаева. ЎЙИН БИСОЦИАЛ ТАРАҚҚИЁТ ФЕНОМЕНИ СИФАТИДА (ИЖТИМОЙ-ФАЛСАФИЙ ТАҲЛИЛ). FALSAFA VA HAYOT ФИЛОСОФИЯ И ЖИЗНЬ. PHILOSOPHY AND LIFE. <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9505-2020-SI-5>. 35-40-p.
16. Kubaeva Sh.T. Ulugbek as the innovator of the science // Europäische Fachhochschule European applied sciences. Германия.2014 й. 114-115 б.

FALSAFA VA HAYOT XALQARO JURNAL

1 MAHCYB COH

ФИЛОСОФИЯ И ЖИЗНЬ МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ
СПЕЦИАЛЬНЫЙ НОМЕР 1

PHILOSOPHY AND LIFE INTERNATIONAL JOURNAL
SPECIAL ISSUE 1

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Тадқиқот город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000